Oikeustapauskokoelma

UNIONIN TUOMIOISTUIMEN TUOMIO (suuri jaosto)

14 päivänä helmikuuta 2012*

Kilpailu — Jäsenvaltion alueella toteutettu kartelli, joka sai alkunsa ennen kyseisen valtion liittymistä Euroopan unioniin — Kansainvälinen kartelli, joka vaikuttaa unionin alueella ja Euroopan talousalueella — EY 81 artikla ja ETA-sopimuksen 53 artikla — Kilpailusääntöjen rikkomista koskeviin toimenpiteisiin ryhtyminen ja seuraamuksen määrääminen rikkomisesta liittymispäivää edeltävältä ja sen jälkeiseltä ajanjaksolta — Sakot — Komission ja kansallisten kilpailuviranomaisten välinen toimivallan jako — Komission ja kansallisen kilpailuviranomaisen suorittama sakkojen määrääminen — Ne bis in idem -periaate — Asetus (EY) N:o 1/2003 — 3 artiklan 1 kohta ja 11 artiklan 6 kohta — Seuraukset uuden jäsenvaltion liittymisestä unioniin

Asiassa C-17/10,

jossa on kyse SEUT 267 artiklaan perustuvasta ennakkoratkaisupyynnöstä, jonka Krajský soud v Brně (Tšekin tasavalta) on esittänyt 11.12.2009 tekemällään päätöksellä, joka on saapunut unionin tuomioistuimeen 11.1.2010, saadakseen ennakkoratkaisun asiassa

Toshiba Corporation,

T&D Holding, aiemmin Areva T&D Holding SA,

Alstom Grid SAS, aiemmin Areva T&D SAS,

Alstom Grid AG, aiemmin Areva T&D AG,

Mitsubishi Electric Corp.,

Alstom,

Fuji Electric Holdings Co. Ltd,

Fuji Electric Systems Co. Ltd,

Siemens Transmission & Distribution SA,

Siemens AG Österreich,

VA Tech Transmission & Distribution GmbH & Co. KEG,

Siemens AG,

Hitachi Ltd,

* Oikeudenkäyntikieli: tšekki.

Hitachi Europe Ltd,

Japan AE Power Systems Corp. ja

Nuova Magrini Galileo SpA

vastaan

Úřad pro ochranu hospodářské soutěže,

UNIONIN TUOMIOISTUIN (suuri jaosto),

toimien kokoonpanossa: presidentti V. Skouris, jaostojen puheenjohtajat A. Tizzano, J. N. Cunha Rodrigues, K. Lenaerts, J.-C. Bonichot, J. Malenovský ja U. Lõhmus sekä tuomarit A. Rosas (esittelevä tuomari), A. Borg Barthet, M. Ilešič, A. Arabadjiev, C. Toader ja J.-J. Kasel,

julkisasiamies: J. Kokott,

kirjaaja: hallintovirkamies K. Sztranc-Sławiczek,

ottaen huomioon kirjallisessa käsittelyssä ja 7.6.2011 pidetyssä istunnossa esitetyn,

ottaen huomioon huomautukset, jotka sille ovat esittäneet

— Toshiba Corporation, edustajinaan advokát I. Janda ja solicitor J. MacLennan,

— Mitsubishi Electric Corp., edustajinaan advokát A. César ja advokát M. Abraham,

— Alstom, edustajinaan advokát M. Dubovský, advokát M. Nulíček, avocat J. Derenne, solicitor K. Wilson ja advocate G. Dolara,

— Fuji Electric Holdings Co. Ltd ja Fuji Electric Systems Co. Ltd, edustajanaan advokát V. Glatzová,

— Siemens Transmission & Distribution SA, Siemens AG Österreich ja VA Tech Transmission & Distribution GmbH & Co. KEG, edustajanaan advokát M. Nedelka,

— Siemens AG, edustajanaan advokát M. Nedelka,

— Hitachi Ltd, Hitachi Europe Ltd ja Japan AE Power Systems Corp., edustajinaan advokát M. Touška, advokát I. Halamová Dobíšková, solicitor M. Reynolds, solicitor P. J. Mansfield, advocaat W. Devroe, N. Green, QC, ja barrister S. Singla,

— Nuova Magrini Galileo SpA, edustajanaan advokát M. Nedelka,

— Úřad pro ochranu hospodářské soutěže, asiamiehenään M. Vráb,

— Tšekin hallitus, asiamiehenään M. Smolek,

— Irlanti, asiamiehenään D. O'Hagan, avustajanaan barrister S. Kingston,

— Espanjan hallitus, asiamiehinään S. Centeno Huerta ja J. M. Rodríguez Cárcamo,

— Puolan hallitus, asiamiehinään M. Szpunar ja K. Zawisza,

— Slovakian hallitus, asiamiehenään B. Ricziová,

— Euroopan komissio, asiamiehinään F. Castillo de la Torre, N. Khan, K. Walkerová ja P. Němečková,

— EFTAn valvontaviranomainen, asiamiehinään X. Lewis ja O. Einarsson,

kuultuaan julkisasiamiehen 8.9.2011 pidetyssä istunnossa esittämän ratkaisuehdotuksen,

on antanut seuraavan

tuomion

1 Ennakkoratkaisupyyntö koskee EY 81 artiklan, perustamissopimuksen 81 ja 82 artiklassa vahvistettujen kilpailusääntöjen täytäntöönpanosta 16.12.2002 annetun neuvoston asetuksen (EY) N:o 1/2003 (EYVL 2003, L 1, s. 1), etenkin sen 3 artiklan 1 kohdan ja 11 artiklan 6 kohdan, ja yhteistyöstä kilpailuviranomaisten verkostossa annetun komission tiedonannon (EUVL 2004, C 101, s. 43; jäljempänä komission tiedonanto) 51 kohdan tulkintaa.

2 Tämä pyyntö on esitetty asiassa, jossa asianosaisina on eri yrityksiä ja Úřad pro ochranu hospodářské soutěže (Tšekin kilpailuviranomainen) ja joka koskee tämän päätöstä, jolla kyseisille yrityksille määrätään sakkorangaistuksia Tšekin kilpailuoikeuden rikkomisesta.

Asiaa koskevat oikeussäännöt

Unionin oikeus

3 Tšekin tasavallan, Viron tasavallan, Kyproksen tasavallan, Latvian tasavallan, Liettuan tasavallan, Unkarin tasavallan, Maltan tasavallan, Puolan tasavallan, Slovenian tasavallan ja Slovakian tasavallan liittymisehdoista ja niiden sopimusten mukautuksista, joihin Euroopan unioni perustuu, tehdyn asiakirjan (EUVL 2003, L 236, s. 33; jäljempänä liittymisasiakirja) 2 artiklassa määrätään seuraavaa:

”Alkuperäisten sopimusten määräykset sekä toimielinten – – ennen liittymistä antamien säädösten säännökset ja määräykset sitovat uusia jäsenvaltioita liittymispäivästä alkaen, ja niitä sovelletaan näissä valtioissa kyseisissä sopimuksissa ja tässä asiakirjassa määrätyin edellytyksin.”

4 Euroopan talousalueesta tehdyn sopimuksen (EYVL 1994, L 1, s. 3; jäljempänä ETA-sopimus) 53 artikla sisältää kartellikiellon, jonka sanamuoto on sama kuin EY 81 artiklassa, ja 53 artiklan soveltamisala ulottuu koko Euroopan talousalueelle (ETA).

5 Asetuksen N:o 1/2003 kahdeksannessa perustelukappaleessa todetaan seuraavaa:

”Yhteisön kilpailusääntöjen tehokkaan täytäntöönpanon ja tähän asetukseen sisältyvän yhteistyömekanismin asianmukaisen toiminnan varmistamiseksi jäsenvaltioiden kilpailuviranomaiset ja tuomioistuimet on velvoitettava soveltamaan myös [EY] 81 ja [EY] 82 artiklaa, kun ne soveltavat kansallista kilpailulainsäädäntöä sopimuksiin ja käytäntöihin, jotka voivat vaikuttaa jäsenvaltioiden väliseen kauppaan. Yhdenvertaisten mahdollisuuksien luomiseksi yhteismarkkinoille yritysten välisiä sopimuksia, yritysten yhteenliittymien päätöksiä ja yritysten yhdenmukaistettuja menettelytapoja varten on [EY] 83 artiklan 2 kohdan e alakohdan mukaisesti määriteltävä kansallisen lainsäädännön ja yhteisön kilpailulainsäädännön välinen suhde. – –”

6 Asetuksen N:o 1/2003 yhdeksännessä perustelukappaleessa todetaan seuraavaa:

”[EY] 81 ja [EY] 82 artiklan tavoitteena on suojata kilpailua markkinoilla. Tämä asetus on annettu näiden perustamissopimuksen määräysten täytäntöönpanemiseksi eikä siinä estetä jäsenvaltioita panemasta alueellaan täytäntöön kansallista lainsäädäntöä, jolla suojataan muita oikeutettuja etuja edellyttäen, että tämä lainsäädäntö on yhteisön oikeuden yleisten periaatteiden ja muiden säännösten mukaista. Jos tämän kansallisen lainsäädännön pääasiallisena tavoitteena on muu kuin kilpailun suojaaminen markkinoilla, jäsenvaltioiden kilpailuviranomaiset ja tuomioistuimet voivat soveltaa kyseistä lainsäädäntöä alueellaan. – –”

7 Asetuksen N:o 1/2003 17 perustelukappaleessa todetaan seuraavaa:

”Sekä kilpailusääntöjen johdonmukaisen soveltamisen takaamiseksi että verkoston parhaan mahdollisen hallinnoinnin varmistamiseksi on välttämätöntä säilyttää sääntö, jonka mukaan jäsenvaltioiden kilpailuviranomaiset lopettavat ilman eri toimenpiteitä asian käsittelyn, jos komissio aloittaa oman menettelynsä. – –”

8 Saman asetuksen 18 perustelukappaleessa todetaan seuraavaa:

”Jotta käsiteltävät asiat voitaisiin kohdentaa verkostossa parhaalla mahdollisella tavalla, on annettava yleinen säännös, jonka mukaan kilpailuviranomainen voi keskeyttää tai lopettaa asian käsittelyn, jos toinen viranomainen käsittelee tai on käsitellyt kyseistä asiaa, sillä tavoitteena on, että kutakin asiaa käsittelee ainoastaan yksi viranomainen. – –”

9 Perusoikeuksien suojaa koskevassa asetuksen N:o 1/2003 37 perustelukappaleessa todetaan seuraavaa:

”Tässä asetuksessa otetaan huomioon erityisesti Euroopan unionin perusoikeuskirjassa [jäljempänä perusoikeuskirja] tunnustetut perusoikeudet ja periaatteet. Tätä asetusta on näin ollen tulkittava ja sovellettava kyseiset oikeudet ja periaatteet huomioon ottaen.”

10 Asetuksen N:o 1/2003 3 artiklassa säädetään seuraavaa ”[EY] 81 – – artiklan ja kansallisen kilpailuoikeuden väli[sestä] suh[teesta]”:

”1. Jos jäsenvaltioiden kilpailuviranomaiset tai kansalliset tuomioistuimet soveltavat kansallista kilpailulainsäädäntöä [EY] 81 artiklan 1 kohdassa tarkoitettuihin sopimuksiin, yritysten yhteenliittymien päätöksiin tai yhdenmukaistettuihin menettelytapoihin, jotka saattavat vaikuttaa kyseisessä säännöksessä tarkoitettuun jäsenvaltioiden väliseen kauppaan, niiden on myös sovellettava [EY] 81 artiklaa mainitunlaisiin sopimuksiin, päätöksiin tai yhdenmukaistettuihin menettelytapoihin. – –

2. Kansallisen kilpailulainsäädännön soveltaminen ei saa johtaa sellaisten sopimusten, yritysten yhteenliittymien päätösten tai yhdenmukaistettujen menettelytapojen kieltämiseen, jotka saattavat vaikuttaa jäsenvaltioiden väliseen kauppaan, mutta jotka eivät rajoita kilpailua [EY] 81 artiklan 1 kohdassa tarkoitetulla tavalla tai jotka täyttävät [EY] 81 artiklan 3 kohdassa määrätyt edellytykset tai jotka kuuluvat [EY] 81 artiklan 3 kohdan soveltamiseksi annetun asetuksen piiriin. Jäsenvaltioita ei saa tämän asetuksen nojalla estää hyväksymästä ja soveltamasta alueellaan tiukempia kansallisia lakeja, joissa kielletään tai säädetään rangaistaviksi yritysten toteuttamat yksipuoliset toimet.

3. Edellä olevia 1 ja 2 kohtaa ei sovelleta, kun jäsenvaltioiden kilpailuviranomaiset ja kansalliset tuomioistuimet soveltavat yrityskeskittymien valvontaa koskevaa kansallista lainsäädäntöä, eivätkä ne estä sellaisten kansallisen lainsäädännön määräysten soveltamista, joiden pääasiallinen tavoite eroaa [EY] 81 ja [EY] 82 artiklassa tarkoitetusta tavoitteesta, sanotun rajoittamatta yhteisön lainsäädännön yleisten periaatteiden ja muiden säännösten soveltamista.”

11 Lisäksi asetuksen N:o 1/2003 11 artiklan, jonka otsikko on ”Komission ja jäsenvaltioiden kilpailuviranomaisten välinen yhteistyö”, 6 kohdan ensimmäisessä virkkeessä vahvistetaan seuraava sääntö:

”Kun komissio aloittaa III luvun nojalla tehtävään päätökseen tähtäävän menettelyn, jäsenvaltioiden kilpailuviranomaiset menettävät toimivaltansa [EY] 81 ja [EY] 82 artiklan määräysten soveltamiseen.”

12 Asetuksen N:o 1/2003 13 artiklassa, jonka otsikko on ”Menettelyn keskeyttäminen tai lopettaminen”, säädetään seuraavaa:

”1. Jos kantelu on tehty useampien jäsenvaltioiden kilpailuviranomaisille tai jos useammat kilpailuviranomaiset aloittavat omasta aloitteestaan [EY] 81 tai [EY] 82 artiklan mukaisen menettelyn saman sopimuksen, yhteenliittymien päätöksen tai yhdenmukaistetun menettelytavan osalta, se, että toinen viranomainen käsittelee asiaa, on muille viranomaisille riittävä peruste menettelyn keskeyttämiseen tai kantelun hylkäämiseen. Komissio voi myös hylätä kantelun sillä perusteella, että jonkin jäsenvaltion kilpailuviranomainen käsittelee asiaa.

2. Jos jäsenvaltion kilpailuviranomaisille tai komissiolle esitetään kantelu sopimuksesta, yhteenliittymien päätöksestä tai yhdenmukaistetusta menettelytavasta, jota toiset kilpailuviranomaiset ovat jo käsitelleet, kantelu voidaan hylätä.”

13 Asetuksen N:o 1/2003 16 artiklan, jonka otsikko on ”Yhteisön kilpailuoikeuden yhtenäinen soveltaminen”, 2 kohdassa säädetään seuraavaa:

”Kun jäsenvaltioiden kilpailuviranomaiset antavat [EY] 81 tai [EY] 82 artiklan nojalla ratkaisuja sopimuksista, päätöksistä tai menettelytavoista, joista komissio on jo tehnyt päätöksen, ne eivät voi tehdä päätöksiä, jotka olisivat ristiriidassa komission tekemän päätöksen kanssa.”

14 Asetusta N:o 1/2003 sovelletaan sen 45 artiklan toisen kohdan nojalla 1.5.2004 alkaen.

15 Komission tiedonannossa täsmennetään otsikon ”3.2 Neuvoston asetuksen 11 artiklan 6 kohdan mukaisen komission menettelyn aloittaminen” alla seuraavaa:

”– –

51. [Asetuksen N:o 1/2003] 11 artiklan 6 kohdassa säädetään, että kun komissio aloittaa [asetuksen N:o 1/2003] nojalla tehtävään päätökseen tähtäävän menettelyn, jäsenvaltioiden kilpailuviranomaiset menettävät toimivaltansa [EY] 81 ja [EY] 82 artiklan määräysten soveltamiseen. Tämä tarkoittaa, että kun komissio on aloittanut menettelyn, jäsenvaltioiden kilpailuviranomaiset eivät voi toimia saman oikeusperustan nojalla saman yrityksen samoja maantieteellisiä markkinoita tai tuotemarkkinoita koskevaa samaa sopimusta tai menettelytapaa vastaan.

– –

53. Tällaisia tilanteita on kahdenlaisia. Ensimmäisessä tilanteessa jäsenvaltioiden kilpailuviranomaiset eivät voi enää käsitellä asiaa, jos komissio on ensimmäinen kilpailuviranomainen, joka aloittaa asiassa menettelyn päätöksen tekemiseksi [asetuksen N:o 1/2003] nojalla. [Asetuksen N:o 1/2003] 11 artiklan 6 kohdassa säädetään, että sen jälkeen, kun komissio on aloittanut menettelyn, jäsenvaltioiden kilpailuviranomaiset eivät voi aloittaa omia menettelyjä [EY] 81 ja [EY] 82 artiklan soveltamiseksi saman yrityksen samoja merkityksellisiä maantieteellisiä ja tuotemarkkinoita koskevaan samaan sopimukseen tai menettelytapaan.

– –”

Kansallinen lainsäädäntö

16 Asiassa merkityksellinen Tšekin lainsäädännön säännös on kilpailun suojaamisesta annetun lain 3 §. Säännöstä sovellettiin 30.6.2001 saakka sellaisena kuin sen oli muutettuna lailla nro 63/1991 Sb. (Zákon č. 63/1991 Sb., o ochraně hospodářské soutěže) ja 1.7.2001 lähtien sitä sovelletaan sellaisena kuin se on muutettuna lailla nro 143/2001 Sb. (Zákon č. 143/2001 Sb., o ochraně hospodářské soutěže).

17 Kilpailun suojaamisesta annetun lain 3 §:n, sellaisena kuin se oli voimassa 30.6.2001 saakka, 1 momentissa säädettiin seuraavaa:

”Kaikki kilpailijoiden väliset sopimukset, kaikki yritysten yhteenliittymien päätökset ja kaikki kilpailijoiden yhdenmukaistetut menettelytavat – –, jotka vääristävät tai saattavat vääristää kilpailua tuotemarkkinoilla, ovat kiellettyjä ja mitättömiä, jollei tässä laissa tai erityislaissa toisin säädetä tai kilpailuministeriö ole myöntänyt poikkeusta – –”

18 Lain nro 143/2001 Sb., joka korvasi 1.7.2001 lain nro 63/1991 Sb., 3 §:n 1 momentissa vahvistettu kilpailua rajoittavien sopimusten ja menettelytapojen kielto pysyi olennaisilta osiltaan muuttumattomana.

Tosiseikat, hallinnollinen menettely ja pääasia

19 Käsiteltävä asia koskee kaasueristeisten kytkinlaitteiden markkinoilla toiminutta maailmanlaajuista kartellia, johon osallistui eri ajanjaksoina vuodesta 1988 vuoteen 2004 useita eurooppalaisia ja japanilaisia sähkötekniikka-alan yrityksiä. Sekä komissio että Úřad pro ochranu hospodářské soutěže käsittelivät vuosina 2006 ja 2007 tiettyjä tämän tapauksen osia ja määräsivät asianomaisille yrityksille sakkoja.

Hallinnollinen menettely unionin tasolla

20 Ennakkoratkaisupyynnössä esitettyjen tietojen mukaan komissio lähetti 30.9.2004 Úřad pro ochranu hospodářské soutěželle kirjeen, jossa sille ilmoitettiin, että komissio aikoi aloittaa menettelyn, joka koskee kartellia kaasueristeisten kytkinlaitteiden markkinoilla. Komissio mainitsi kyseisessä kirjeessä, että tutkittu kilpailunvastainen käyttäytyminen oli tapahtunut pääosin ennen 1.5.2004 ja että niiden vaikeuksien vuoksi, joita sakon määräämisestä aiheutuisi ainoastaan kyseisen käyttäytymisen viimeisiltä päiviltä (1.5.2004–11.5.2004), komission menettely koskisi ainoastaan kyseisen kartellin toimintaa Euroopan unionin alueella ennen 1.5.2004 tapahtunutta Euroopan unionin laajentumista. Komission mukaan oli siis epätodennäköistä, että se aloittaa Tšekin tasavaltaa koskevan menettelyn.

21 Komissio aloitti 20.4.2006 menettelyn, jonka tarkoituksena oli sakkojen määrääminen, EY 81 artiklan ja ETA-sopimuksen 53 artiklan sekä asetuksen N:o 1/2003 perusteella. Kyseinen menettely, jota ennen oli tehty leniency-hakemus ja tehty vuonna 2004 tarkastuksia useiden kyseiseen kartelliin osallistuneiden yritysten toimitiloissa, kohdistui yhteensä 20 oikeushenkilöön, joihin kuuluivat myös Toshiba Corporation ja muut pääasian kantajat.

22 EY:n perustamissopimuksen 81 artiklan ja ETA-sopimuksen 53 artiklan mukaisesta menettelystä (Asia COMP/38.899 – Kaasueristeiset kojeistot) 24.1.2007 tehdyn komission päätöksen (jäljempänä komission päätös), jolla menettely lopetettiin, toisessa ja kolmannessa perustelukappaleessa komissio toteaa, että kyseinen kartelli merkitsi yhtenä kokonaisuutena pidettävää jatkettua EY 81 artiklan rikkomista, joka kesti 15.4.1988–11.5.2004, ja 1.1.1994 lukien myös Euroopan talousalueen kattavaa ETA-sopimuksen 53 artiklan rikkomista, joihin kartelliin osallistuvat eri yritykset osallistuivat eripituisia ajanjaksoja. Komissio määritti kyseisen päätöksen 6.6.2 kohdassa kyseisen kartellin

päättymisajankohdaksi 11.5.2004 viitaten päivään, jona pidettiin viimeinen komission tiedossa oleva työkokous, joka päättyi, kun Siemens AG:n edustajat ilmoittivat muille kyseisen kartellin jäsenille, että komissio oli tehnyt yllätystarkastuksia kyseisenä päivänä.

23 Komission päätöksen 2, 3, 218 ja 248 perustelukappaleessa olevien toteamusten mukaan kyseessä oli monimutkainen ja – Yhdysvaltoja ja Kanadaa lukuun ottamatta – maailmanlaajuinen kartelli, joka vaikutti unionissa ja Euroopan talousalueella ja jonka puitteissa asianomaiset yritykset muun muassa vaihtoivat arkaluonteisia markkinatietoja, jakoivat markkinoita, tekivät hintasopimuksia ja lopettivat yhteistyön kyseiseen kartelliin kuulumattomien yritysten kanssa.

24 Lukuun ottamatta yhtä yritystä, ABB Ltd:tä, johon sovellettiin komission leniency-ohjelmaa, kaikille menettelyn asianosaisille ja näiden joukossa myös kaikille pääasian kantajille määrättiin sakkoja yhteensä yli 750 miljoonaa euroa. Suurin yksittäinen sakko, joka oli runsaat 396 miljoonaa euroa, määrättiin Siemens AG:lle.

Hallinnollinen menettely kansallisella tasolla

25 Úřad pro ochranu hospodářské soutěže aloitti 2.8.2006 kilpailun suojaamisesta annetun lain rikkomista koskevan menettelyn, joka koski pääasiassa kyseessä olevan kartellin jäseniä. Se teki 9.2.2007 ensimmäisen päätöksen, josta pääasian kantajat tekivät hallinnollisen oikaisuvaatimuksen. Oikaisuvaatimuksen seurauksena Úřad pro ochranu hospodářské soutěžen johtaja muutti kyseistä ensimmäistä päätöstä 26.4.2007 tekemällään päätöksellä.

26 Mainitussa 26.4.2007 tehdyssä päätöksessä kyseinen viranomainen totesi, että ABB Management Services Ltd (ABB Power Technologies Management Ltd:n oikeudenomistajana), ABB Switzerland Ltd, ABB Ltd, Alstom, Areva T&D SA, Fuji Electric Holdings Co. Ltd, Fuji Electric Systems Co. Ltd, Hitachi Ltd, Hitachi Europe Ltd, Mitsubishi Electric Corp., Toshiba Corporation, Schneider Electric SA, Siemens AG, Siemens AG Österreich (VA Technologie AG:n ja VA Tech T&D GmbH:n oikeudenomistajana), VA Tech Transmission & Distribution GmbH & Co. KEG, Siemens Transmission and Distribution Ltd (aiemmin VA Tech Transmission & Distribution Ltd) ja Nuova Magrini Galileo SpA olivat osallistuneet kartelliin Tšekin tasavallan alueella. Näin toimiessaan kyseiset kilpailevat yritykset olivat rikkoneet 30.6.2001 asti kilpailun suojaamisesta annetun lain, sellaisena kuin se oli muutettuna lailla nro 63/1991 Sb., 3 §:n 1 momentissa vahvistettua kieltoa sekä 1.7.2001 ja 3.3.2004 välisenä ajanjaksona kyseisen lain, sellaisena kuin se on muutettuna lailla nro 143/2001 Sb., 3 §:n 1 momentissa olevaa kieltoa. Kyseiset yritykset olivat siis rikkoneet kilpailun suojaamisesta annettua lakia 3.3.2004 saakka.

27 Rikkomisen päättymisajankohtaa määrittäessään Úřad pro ochranu hospodářské soutěže otti huomioon viimeisen päivän, jolta voitiin esittää todisteet kilpailusääntöjen rikkomisesta, eli 3.3.2004, jolloin oli lähetetty viimeinen sähköpostiviesti, joka osoitti, että pääasiassa kyseessä olevan kartellin osapuolten välillä oli yhteyksiä. Tšekin tasavallan asiamiehen ja Úřad pro ochranu hospodářské soutěžen edustajan istunnossa antamien tietojen mukaan Tšekin kilpailuoikeudessa käytetään kartellin päättymisen määrittämisessä arviointiperusteita, jotka eroavat komission käyttämistä arviointiperusteista.

28 Lukuun ottamatta yhtä yritystä, johon sovellettiin kansallisen oikeuden mukaista leniency-järjestelyä, kaikille kansallisella tasolla aloitetun menettelyn kohteena olleille yrityksille määrättiin sakkoja.

Menettely Tšekin tuomioistuimissa

29 Pääasian kantajat nostivat Úřad pro ochranu hospodářské soutěžen päätöksestä kanteen Krajský soud v Brně̌ssa (Brnon alueellinen tuomioistuin). Ne väittivät muun muassa, että kyseinen viranomainen oli määrittänyt pääasiassa kyseessä olevan kartellin keston väärin ja katsonut tarkoituksellisesti kartellin päättyneen ennen Tšekin tasavallan liittymistä unioniin perustellen tällä kilpailun suojaamisesta

annetun lain soveltamista. Pääasian kantajien mukaan asetuksen N:o 1/2003 11 artiklan 6 kohdasta seuraa, että kyseinen viranomainen ei ollut enää toimivaltainen toteuttamaan menettelyä kansallisella tasolla, koska komissio oli jo aloittanut samassa asiassa menettelyn Euroopan tasolla. Ne katsoivat, että kansallisella tasolla aloitetulla menettelyllä loukattiin ne bis in idem -periaatetta, jolla kielletään seuraamusten kasaantuminen.

30 Krajský soud v Brně kumosi 25.6.2008 antamassaan tuomiossa Úřad pro ochranu hospodářské soutěžen 26.4.2007 tekemän päätöksen ja 9.2.2007 tehdyn alkuperäisen päätöksen.

31 Krajský soud v Brně katsoi, että pääasian kantajien käyttäytyminen merkitsi yhtenä kokonaisuutena pidettävää jatkettua kilpailusääntöjen rikkomista, ja päätteli komission päätöksen perusteella, että Úřad pro ochranu hospodářské soutěže oli katsonut virheellisesti, että kilpailusääntöjen rikkominen oli päättynyt 3.3.2004. Kilpailusääntöjen rikkominen jatkui 11.5.2004 saakka eli sen jälkeen, kun Tšekin tasavalta oli liittynyt unioniin, ja asetuksen N:o 1/2003 voimaantulon jälkeen. Siten oli katsottava, että kilpailusääntöjä rikottiin ”uuden lain” eli EY 81 artiklan ja asetuksen N:o 1/2003 voimassaoloaikana. Koska komissio oli jo toteuttanut EY 81 artiklan nojalla pääasiassa kyseessä olevaa ”maailmanlaajuista” kartellia koskevan menettelyn ja määrännyt seuraamuksia, uudella samassa asiassa aloitetulla menettelyllä loukattiin ne bis in idem -periaatetta. Krajský soud v Brně katsoi lisäksi, että asetuksen N:o 1/2003 11 artiklan 6 kohdan ensimmäisen virkkeen nojalla Úřad pro ochranu hospodářské soutěže ei ollut enää toimivaltainen käsittelemään kyseistä asiaa EY 81 artiklan perusteella.

32 Úřad pro ochranu hospodářské soutěže teki Krajský soud v Brněn antamasta tuomiosta kassaatiovalituksen Nejvyšší správní soudiin (ylimmän oikeusasteen hallintotuomioistuin). Se katsoo olevansa yhä toimivaltainen ryhtymään toimenpiteisiin pääasian kantajia kohtaan niiden sitä päivää, jona Tšekin tasavalta liittyi unioniin, edeltävän käyttäytymisen vuoksi, koska komissio ei ennen tätä ajankohtaa voinut ryhtyä toimenpiteisiin minkään kyseistä valtiota koskevan kilpailusääntöjen rikkomisen osalta. Kyseisen viranomaisen mukaan sillä, että maailmanlaajuisesta kartellista määrätään seuraamuksia eri toimivaltaperusteilla, ei loukata ne bis in idem -periaatetta. Kyseinen viranomainen väittää, että komissio ja se itse käsittelivät kyseisen kartellin alueellisesti erilaisia vaikutuksia. Lisäksi asiassa 14/68, Wilhelm ym., 13.2.1969 annettuun tuomioon (Kok., s. 1, Kok. Ep. I, s. 337) perustuvassa oikeuskäytännössä sallitaan unionin kilpailuoikeuden ja kansallisen kilpailuoikeuden rinnakkainen soveltaminen.

33 Nejvyšší správní soud kumosi Krajský soud v Brněn tuomion 10.4.2009 antamallaan tuomiolla.

34 Nejvyšší správní soudin käsityksen mukaan Krajský soud v Brně piti virheellisesti asianomaisten yritysten osallistumista kartelliin jatkettuna rikkomisena. Ensiksi mainitun tuomioistuimen mukaan on katsottava, että on olemassa kaksi erillistä kilpailusääntöjen rikkomista, sillä päivä, jona Tšekin tasavalta on liittynyt unioniin, on tältä osin käännekohta siihen liittyneen toimivallan siirtymisen vuoksi. Kyseinen tuomioistuin katsoi erityisesti, että kartellin toiminta Tšekin alueella oli kyseiseen liittymiseen saakka kuulunut yksinomaan kansallisen toimivallan piiriin ja siihen voitiin kohdistaa toimenpiteitä vain kansallisen oikeuden perusteella. Nejvyšší správní soud palautti siis asian Krajský soud v Brněhen uuden ratkaisun antamista varten.

35 Krajský soud v Brně toteaa, että vaikka Nejvyšší správní soudin oikeuskysymyksestä esittämä kanta sitoo sitä hallintolainkäyttölain nro 150/2002 Sb. (Zákon č. 150/2002 Sb., soudní řád správní) 110 §:n 3 momentin nojalla, se katsoo kuitenkin, että on tarpeen selventää eräitä unionin oikeutta koskevia seikkoja, jotka liittyvät yhtäältä 1.5.2004 toteutuneeseen Tšekin tasavallan liittymiseen unioniin ja toisaalta asetuksen N:o 1/2003 voimaantuloon.

36 Tässä tilanteessa Krajský soud v Brně on päättänyt lykätä asian käsittelyä ja esittää unionin tuomioistuimelle seuraavat ennakkoratkaisukysymykset:

”1) Onko EY 81 artiklaa (josta on tullut SEUT 101 artikla) ja asetusta [N:o 1/2003] tulkittava siten, että niitä on sovellettava (1.5.2004 jälkeen aloitetuissa menettelyissä) kartellin koko toiminta-aikaan, joka alkoi Tšekin tasavallassa ennen kyseisen valtion liittymistä Euroopan unioniin (eli ennen päivämäärää 1.5.2004) ja jatkui ja päättyi sen jälkeen, kun Tšekin tasavalta oli liittynyt Euroopan unioniin?

2) Onko asetuksen [N:o 1/2003] 11 artiklan 6 kohtaa, luettuna yhdessä tämän asetuksen 3 artiklan 1 kohdan ja 17 perustelukappaleen kanssa sekä – – komission tiedonannon 51 kohdan, – – perusoikeuskirjan 50 artiklasta ilmenevän ne bis in idem -periaatteen ja unionin oikeuden yleisten periaatteiden kanssa, tulkittava siten, että jos komissio aloittaa 1.5.2004 jälkeen menettelyn EY 81 artiklan rikkomisen perusteella ja tekee kyseisessä asiassa päätöksen,

a) jäsenvaltioiden kilpailuviranomaiset menettävät ilman eri toimenpiteitä lopullisesti toimivaltansa käsitellä samoja tosiseikkoja;

b) jäsenvaltioiden kilpailuviranomaiset menettävät toimivaltansa soveltaa samoihin tosiseikkoihin kansallisen lainsäädännön säännöksiä, jotka vastaavat EY 81 artiklaa – –?”

Ennakkoratkaisukysymysten tarkastelu

Alustavat huomautukset

37 On syytä esittää seuraavia huomautuksia ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen esittämien kysymysten sanamuodosta. Ensimmäisessä kysymyksessä, jossa pyritään selvittämään, mitä lakia sovelletaan pääasiassa kyseessä olevan kartellin vaikutuksiin Tšekin alueella, mainitaan sen jälkeen, kun Tšekin tasavalta on liittynyt unioniin, eli 1.5.2004 jälkeen aloitettu menettely, joka koskee kartellia, joka on alkanut kyseisen valtion alueella ennen kyseistä ajankohtaa ja jatkunut ja päättynyt vasta kyseisen ajankohdan jälkeen. Toinen kysymys koskee sitä, miten se, että komissio tekee päätöksen, jossa määrätään seuraamuksia kilpailunvastaisesta käyttäytymisestä, vaikuttaa siihen, että kansallinen kilpailuviranomainen voi aloittaa samaa käyttäytymistä (”samoja tosiseikkoja”) koskevan menettelyn tai jatkaa sitä.

38 Tämä esitettyjen kysymysten sanamuoto selittyy sillä, että ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin katsoo, että pääasiassa kyseessä olevan kaasueristeisten kytkinlaitteiden markkinoilla toimineen kartellin on katsottava merkitsevän yhtenä kokonaisuutena pidettävää jatkettua kilpailusääntöjen rikkomista, joka on päättynyt vasta sen jälkeen, kun Tšekin tasavalta on liittynyt unioniin, ja että kyseistä kilpailunvastaista käyttäytymistä on arvioitava kokonaisuudessaan sen päättymisajankohtana voimassa olleen säännöstön eli EY 81 artiklan ja asetuksen N:o 1/2003 valossa.

39 Tässä yhteydessä ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin nojautuu pääasian kantajien tavoin komission päätökseen ja katsoo, että komissio on määrännyt seuraamuksia asianomaisten yhtiöiden käyttäytymisestä myös Tšekin tasavallan osalta, joten Úřad pro ochranu hospodářské soutěže ei ole ollut sen jälkeen, kun Tšekin tasavalta on liittynyt unioniin ja asetus N:o 1/2003 on tullut voimaan, toimivaltainen ryhtymään toimenpiteisiin, jotka koskevat kartellin vaikutuksia kyseisellä alueella, ja määräämään seuraamuksia kartellin vaikutuksista kyseisellä alueella edes kyseistä liittymistä edeltävältä ajanjaksolta.

40 Ennakkoratkaisupyynnössä kuitenkin todetaan, että komissio ilmoitti 30.9.2004 Úřad pro ochranu hospodářské soutěželle, että se aikoi aloittaa menettelyn, joka koskee pääasiassa kyseessä olevaa kaasueristeisten kytkinlaitteiden markkinoilla toiminutta kartellia, ja täsmensi, että tutkittu kilpailunvastainen käyttäytyminen oli tapahtunut pääosin ennen 1.5.2004 ja että komission aloittama menettely koskisi ainoastaan kartellin toimintaa unionin alueella, sellaisena kuin se oli olemassa ennen 1.5.2004 tapahtunutta unionin laajentumista.

41 Lisäksi komissio on korostanut kirjallisissa huomautuksissaan sitä, että ennakkoratkaisupyynnön 29 kohdassa esitetty komission päätöksen soveltamisalan tulkinta on virheellinen, ja sitä, että komission päätöksessä ei määrätä seuraamuksia kartellitoiminnan, joka toteutui Tšekin alueella ennen 1.5.2004, vaikutuksista.

42 Lopuksi ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen itse esittämistä tiedoista ilmenee, että pääasiassa kyseessä olevassa Úřad pro ochranu hospodářské soutěžen päätöksessä otetaan huomioon yksinomaan kilpailunvastaiset vaikutukset, joita asianomaisten yritysten kartellilla oli Tšekin alueella ennen 1.5.2004. Kyseinen päätös koskee siis ainoastaan ajanjaksoa, joka edelsi Tšekin tasavallan liittymistä unioniin.

43 Ennakkoratkaisukysymyksiä on tarkasteltava näiden alustavien huomautusten valossa.

Ensimmäinen kysymys

44 Ensimmäisellä kysymyksellään ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin tiedustelee, onko EY 81 artiklaa ja asetuksen N:o 1/2003 3 artiklan 1 kohtaa tulkittava siten, että niitä voidaan soveltaa 1.5.2004 jälkeen aloitetussa menettelyssä kartelliin, jolla on ollut vaikutuksia unioniin 1.5.2004 liittyneen jäsenvaltion alueella kyseistä päivää edeltävinä ajanjaksoina.

45 Tässä yhteydessä on muistutettava, että EY 81 artiklaa ja asetusta N:o 1/2003 tulkittaessa ja sovellettaessa on otettava huomioon sellaisen valtion erityistilanne, josta, kuten Tšekin tasavallasta, tuli unionin jäsen 1.5.2004 (ks. pääoman hankinnasta suoritettavista välillisistä veroista 17.7.1969 annetun neuvoston direktiivin 69/335/ETY (EYVL L 249, s. 25) osalta asia C-366/05, Optimus - Telecomunicações, tuomio 21.6.2007, Kok., s. I-4985, 25 kohta ja asia C-441/08, Elektrownia Pątnów II, tuomio 12.11.2009, Kok., s. I-10799, 30 kohta).

46 Liittymisasiakirjan 2 artiklan mukaan alkuperäisten sopimusten määräykset sekä toimielinten ja Euroopan keskuspankin ennen liittymistä antamien säädösten säännökset ja määräykset sitovat uusia jäsenvaltioita liittymispäivästä, eli 1.5.2004, alkaen, ja niitä sovelletaan näissä valtioissa kyseisissä sopimuksissa ja liittymisasiakirjassa määrätyin edellytyksin.

47 Vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan menettelysääntöjä katsotaan yleensä voitavan soveltaa kaikkiin niiden voimaantulohetkellä vireillä oleviin asioihin, toisin kuin aineellisia sääntöjä, joiden ei tavallisesti tulkita lähtökohtaisesti koskevan niiden voimaantuloa täysin edeltäneitä tilanteita (ks. yhdistetyt asiat 212/80-217/80, Meridionale Industria Salumi ym., tuomio 12.11.1981, Kok., s. 2735, 9 kohta; yhdistetyt asiat C-121/91 ja C-122/91, CT Control (Rotterdam) ja JCT Benelux v. komissio, tuomio 6.7.1993, Kok., s. I-3873, 22 kohta; asia C-201/04, Molenbergnatie, tuomio 23.2.2006, Kok., s. I-2049, 31 kohta ja asia C-450/06, Varec, tuomio 14.2.2008, Kok., s. I-581, 27 kohta).

48 Asetus N:o 1/2003 sisältää menettelysääntöjä ja aineellisia sääntöjä.

49 Kuten julkisasiamies on todennut ratkaisuehdotuksensa 43 kohdassa, kyseisen asetuksen 3 artiklan 1 kohdassa on samalla tavalla kuin EY 81 artiklassa aineellisia sääntöjä, jotka koskevat sitä, miten kilpailuviranomaisten on arvioitava yritysten välisiä sopimuksia, ja jotka ovat siten unionin oikeuden aineellisia sääntöjä.

50 Tällaisia aineellisia sääntöjä ei lähtökohtaisesti saada soveltaa taannehtivasti riippumatta niistä edullisista tai epäedullisista vaikutuksista, joita soveltamisella voisi olla asianomaisten henkilöiden kannalta. Oikeusvarmuuden periaate nimittäin edellyttää, että kaikkia tosiseikkoja arvioidaan niiden aikaisten oikeussääntöjen perusteella, ellei toisin nimenomaisesti ilmoiteta (ks. vastaavasti asia C-120/08, Bavaria, tuomio 22.12.2010, Kok., s. I-13393, 40 ja 41 kohta).

51 Vakiintuneesta oikeuskäytännöstä ilmenee, että unionin oikeuden aineellisia sääntöjä on oikeusvarmuuden ja luottamuksensuojan periaatteiden noudattamisen takaamiseksi tulkittava siten, että ne koskevat niiden voimaantuloa täysin edeltäneitä tilanteita ainoastaan siinä tapauksessa, että näiden sääntöjen sanamuodosta, tarkoituksesta tai systematiikasta käy selvästi ilmi, että niille on annettava tällainen vaikutus (ks. asia C-369/09 P, ISD Polska ym. v. komissio, tuomio 24.3.2011, Kok., s. I-2011, 98 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

52 Käsiteltävässä asiassa EY 81 artiklan, asetuksen N:o 1/2003 3 artiklan ja liittymisasiakirjan sanamuodosta, tarkoituksesta tai systematiikasta ei kuitenkaan käy selvästi ilmi seikkoja, jotka puoltaisivat kyseisen määräyksen ja säännöksen taannehtivaa soveltamista.

53 Pääasian kantajien esittämät väitteet eivät horjuta näitä toteamuksia.

54 Ensinnäkin eräät pääasian kantajat pyrkivät vetoamaan yhdistetyissä asioissa 97/87-99/87, Dow Chemical Ibérica ym. vastaan komissio, 17.10.1989 annetun tuomion (Kok., s. 3165, Kok. Ep. X, s. 179) 62 ja 63 kohtaan perustellakseen sitä, että asetuksen N:o 1/2003 3 artiklan 1 kohdan soveltamista ei voida käsiteltävässä asiassa rajoittaa ainoastaan sen jälkeen, kun Tšekin tasavalta on liittynyt unioniin, tapahtuneisiin kilpailusääntöjen rikkomisiin, ja sitä, että komissio oli toimivaltainen määräämään seuraamuksia kilpailunvastaisesta käyttäytymisestä, joka oli tapahtunut kyseisen valtion alueella ennen kyseistä liittymistä.

55 Tässä yhteydessä on muistutettava, että yhteisöjen tuomioistuin on katsonut edellä mainituissa yhdistetyissä asioissa Dow Chemical Ibérica ym. vastaan komissio antamansa tuomion 62 kohdassa, että 6.2.1962 annettua neuvoston asetusta (perustamissopimuksen [81] ja [82] artiklan ensimmäinen täytäntöönpanoasetus) N:o 17 (EYVL 1962, 13, s. 204) sovellettiin 1.1.1986 tapahtuneesta Espanjan kuningaskunnan liittymisestä lähtien kyseisessä uudessa jäsenvaltiossa, joten Espanjaan sijoittautuneet yritykset saattoivat olla tarkastusten kohteena 1.1.1986 lähtien. Saman tuomion 63 kohdasta ilmenee, että tarkastusta koskevaa komission toimivaltaa ei voitu kyseisen ajankohdan jälkeen rajoittaa Espanjaan sijoittautuneiden yritysten osalta pelkästään liittymisen jälkeiseen käyttäytymiseen, ja se voi siten koskea kyseistä ajankohtaa edeltävää käyttäytymistä.

56 Edellä mainitut yhdistetyt asiat Dow Chemical Ibérica ym. vastaan komissio eivät kuitenkaan koskeneet aineellisten sääntöjen vaan ainoastaan menettelysääntöjen soveltamista eli kyseisissä asioissa sellaisten sääntöjen soveltamista, jotka koskevat komission yritysten toimitiloissa toteuttamia etsintöjä.

57 Edellä mainituissa yhdistetyissä asioissa Dow Chemical Ibérica ym. vastaan komissio annetussa tuomiossa ei sitä vastoin todeta mitään siitä, sovelletaanko unionin kilpailuoikeuden aineellisia sääntöjä kilpailunvastaisiin vaikutuksiin, joita kartellilla oli uuden jäsenvaltion alueella ennen kyseisen valtion liittymistä unioniin.

58 Toiseksi eräät pääasian kantajat vetoavat oikeuskäytäntöön, jonka mukaan uutta sääntöä sovelletaan välittömästi aikaisemman oikeussäännön voimassa ollessa syntyneen tilanteen tuleviin vaikutuksiin, perustellakseen sitä, että sen jälkeen, kun valtio on liittynyt unioniin, unionin oikeutta on sovellettava välittömästi ennen kyseistä liittymistä tapahtuneiden tosiseikkojen arviointiin. Asiassa C-122/96, Saldanha ja MTS, 2.10.1997 annetun tuomion (Kok., s. I-5325) 14 kohdassa, johon kyseiset yhtiöt ovat erityisesti viitanneet, on niiden mukaan todettu, että jollei valtion, kyseisessä tapauksessa Itävallan tasavallan, liittymisehdoista tehdyssä asiakirjassa ole erityisiä määräyksiä EY:n perustamissopimuksen tietyn määräyksen soveltamisesta, tämän määräyksen on katsottava olevan välittömästi sovellettavissa

ja sitovan kyseistä jäsenvaltiota siitä ajankohdasta alkaen, jolloin se liittyi yhteisöön, joten kyseistä määräystä sovelletaan ennen tämän uuden jäsenvaltion liittymistä yhteisöön syntyneiden tilanteiden tuleviin vaikutuksiin.

59 Tällainen väite ei voi puoltaa EY 81 artiklan ja asetuksen N:o 1/2003 taannehtivaa soveltamista käyttäytymiseen, joka on edeltänyt valtion liittymistä unioniin.

60 EY 81 artiklaa ja asetuksen N:o 1/2003 3 artiklan 1 kohtaa sovelletaan pääasiassa kyseessä olevasta kartellista Tšekin alueella aiheutuneisiin mahdollisiin kilpailunvastaisiin vaikutuksiin vain, jos on tarpeen määrätä seuraamuksia kyseisistä vaikutuksista siltä osin kuin ne ovat aiheutuneet 1.5.2004 lähtien. Kuten tämän tuomion 42 kohdassa on todettu, ennakkoratkaisupyynnön mukaan pääasia koskee Tšekin tasavallan kilpailulainsäädännön rikkomista, joka on päättynyt ennen kyseisen valtion liittymistä unioniin. Úřad pro ochranu hospodářské soutěže on soveltanut kansallista kilpailulainsäädäntöä ainoastaan vaikutuksiin, jotka kilpailunvastaisista käytännöistä, jotka on pantu täytäntöön Tšekin alueella ennen liittymispäivää, on aiheutunut ennen kyseistä päivää. Sen toimenpiteet eivät siis koske kyseistä liittymistä edeltävän käyttäytymisen tulevia vaikutuksia.

61 Kolmanneksi eräät pääasian kantajat ovat väittäneet, että kilpailun suojaamisesta annetun lain 3 §:n 1 momentissa, jota sovellettiin Tšekin tasavallassa ennen 1.5.2004, kiellettiin sopimukset ja yhdenmukaistetut menettelytavat aineellisesti samalla tavalla kuin EY 81 artiklassa ja että Tšekin kilpailulainsäädäntö vastasi ennen Tšekin tasavallan liittymistä unioniin olennaisilta osin unionin kilpailuoikeutta. Euroopan yhteisöjen ja niiden jäsenvaltioiden sekä Tšekin tasavallan välisestä assosioinnista tehdyn Eurooppa-sopimuksen (EYVL 1994, L 360, s. 2), joka allekirjoitettiin Luxemburgissa 4.10.1993 ja joka tuli voimaan 1.2.1995, 64 artiklassa oli jo EY 81 artiklan kaltainen määräys. Kyseisten pääasian kantajien mukaan Tšekin tasavallan liittymisestä unioniin ei siten seurannut sitä, että kyseisessä valtiossa otetaan käyttöön yhtiöitä koskevia uusia sääntöjä, joissa kielletään menettelytavat, jotka ovat siihen asti olleet laillisia. EY 81 artiklan soveltaminen pääasiassa kyseessä olevaan kartelliin kokonaisuudessaan, mukaan lukien kartellin siihen osaan, joka toteutettiin ennen kyseistä liittymistä, ei niiden mukaan loukkaa asianomaisten yritysten osalta oikeusvarmuuden periaatetta.

62 Tässä yhteydessä on todettava Tšekin alueella aiheutuneiden kilpailunvastaisten vaikutusten käsittelystä, että ainoastaan kansalliset toimielimet olivat ennen 1.5.2004 toimivaltaisia soveltamaan sekä kansallista oikeutta että kyseistä Eurooppa-sopimusta ja panemaan ne täytäntöön. Lisäksi asetusta N:o 1/2003, jonka 3 artiklan 1 kohdassa ensimmäisen kerran velvoitetaan kansalliset kilpailuviranomaiset siinä tarkemmin säädetyin edellytyksin soveltamaan rinnakkain EY 81 artiklaa ja kansallista kartellioikeutta, ei sovellettu ennen kyseistä ajankohtaa vanhoissa eikä uusissa jäsenvaltioissa. Asetusta N:o 1/2003 sovelletaan nimittäin sen 45 artiklan toisen kohdan nojalla vasta 1.5.2004 alkaen.

63 Eräät pääasian kantajat ovat myös väittäneet, että lievemmän rangaistuksen taannehtivan soveltamisen periaate oikeuttaa sen, että kilpailunvastaisia vaikutuksia, joita pääasiassa kyseessä olevalla kartellilla oli Tšekin alueella ennen 1.5.2004, arvioidaan EY 81 artiklan ja asetuksen N:o 1/2003 valossa. Kyseisten yhtiöiden mukaan kyseistä periaatetta, jonka unionin tuomioistuin on tunnustanut rikosoikeuden alalla, on myös sovellettava kilpailuoikeuden alalla hallinnollisia rikkomisia koskevissa menettelyissä.

64 Tässä yhteydessä on muistutettava, että lievemmän rangaistuksen taannehtivan soveltamisen periaate, joka kuuluu jäsenvaltioiden yhteiseen valtiosääntöperinteeseen ja unionin oikeuden yleisiin periaatteisiin, joiden noudattamista unionin tuomioistuin valvoo (yhdistetyt asiat C-387/02, C-391/02 ja C-403/02, Berlusconi ym., tuomio 3.5.2005, Kok., s. I-3565, 67 ja 68 kohta; asia C-420/06, Jager, tuomio 11.3.2008, Kok., s. I-1315, 59 kohta ja asia C-61/11 PPU, El Dridi, tuomio 28.4.2011, Kok., s. I-3015, 61 kohta), on ilmaistu myös perusoikeuskirjan 49 artiklan 1 kohdan kolmannessa virkkeessä.

65 On kuitenkin todettava, että vedotessaan tällaiseen periaatteeseen pääasian kantajat eivät puhu sen puolesta, että 1.5.2004 edeltävän ajanjakson osalta on sovellettava lievempää rangaistusta, vaan pyrkivät tosiasiassa siihen, että Úřad pro ochranu hospodářské soutěže ei tee loppujen lopuksi mitään päätöstä pääasiassa kyseessä olevan kartellin vaikutuksista Tšekin alueella. Kyseiset yhtiöt haluavat, että lievemmän rangaistuksen taannehtivan soveltamisen periaatetta tulkitaan loppujen lopuksi siten, että kyseinen viranomainen ei ole toimivaltainen määräämään seuraamuksia kyseisestä kartellista 1.5.2004 edeltävältä ajanjaksolta ja että komission päätöksen katsotaan kattavan kartellista kyseisenä ajanjaksona aiheutuneet kilpailunvastaiset vaikutukset.

66 Kuten julkisasiamies on todennut ratkaisuehdotuksensa 61 kohdassa, tällaisissa väitteissä kyseenalaistetaan sellaisenaan Úřad pro ochranu hospodářské soutěžen toimivalta määrätä sakkoja. Tällainen kysymys koskee asetuksen N:o 1/2003 11 artiklan 6 kohdan tulkintaa ja ne bis in idem -periaatetta, joita käsitellään toista kysymystä tutkittaessa, eikä lievemmän rangaistuksen taannehtivan soveltamisen periaatetta.

67 Näin ollen ensimmäiseen kysymykseen on vastattava, että EY 81 artiklaa ja asetuksen N:o 1/2003 3 artiklan 1 kohtaa on tulkittava siten, että niitä ei voida soveltaa 1.5.2004 jälkeen aloitetussa menettelyssä kartelliin, jolla on ollut vaikutuksia unioniin 1.5.2004 liittyneen jäsenvaltion alueella kyseistä päivää edeltävinä ajanjaksoina.

Toinen kysymys

68 Toisella kysymyksellään, joka jakautuu kahteen osaan, ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin tiedustelee, estääkö komission 1.5.2004 jälkeen aloittama menettely, jonka tarkoituksena on sakon määrääminen, pysyvästi sen, että unioniin kyseisenä päivänä liittyneen jäsenvaltion kansallinen kilpailuviranomainen voisi kansallisen kilpailuoikeuden perusteella ryhtyä toimenpiteisiin sellaista kartellia kohtaan, jolla on ollut vaikutuksia kyseisen valtion alueella ennen kyseisen valtion liittymistä unioniin. Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin pyytää tässä yhteydessä ensisijaisesti selvennystä asetuksen N:o 1/2003 11 artiklan 6 kohdan, luettuna yhdessä tämän asetuksen 3 artiklan 1 kohdan kanssa, tulkintaan ja kansallisen kilpailuviranomaisen ja komission väliseen tällaisen menettelyn aloittamista koskevan toimivallan jakoon. Toiseksi kyseinen tuomioistuin tiedustelee unionin tuomioistuimelta sitä, minkä verran kyseisellä viranomaisella on liikkumavaraa kansallisen kilpailuoikeuden soveltamisessa ne bis in idem -periaatteen mukaisesti.

Kansallisten viranomaisten ja unionin välinen toimivallan jako kilpailuoikeuden alalla kartelleja koskevissa menettelyissä

69 Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin ja pääasian kantajat katsovat, että Úřad pro ochranu hospodářské soutěže on menettänyt asetuksen N:o 1/2003 11 artiklan 6 kohdan ja 3 artiklan 1 kohdan nojalla lopullisesti toimivaltansa ryhtyä toimenpiteisiin pääasiassa kyseessä olevaa kartellia kohtaan silloin, kun komissio on aloittanut menettelynsä, jonka tarkoituksena on sakon määrääminen. EFTAn valvontaviranomainen katsoo, että asetuksen N:o 1/2003 11 artiklan 6 kohtaa on tulkittava siten, että kansalliset kilpailuviranomaiset menettävät toimivaltansa soveltaa kansallista kilpailuoikeutta, kun komissio on aloittanut menettelyn, jonka kohteena ovat samat tosiseikat kuin ne, jotka ovat kansallisten viranomaisten aloittaman menettelyn kohteena.

70 Asetuksen N:o 1/2003 11 artiklan 6 kohta, jonka mukaan jäsenvaltioiden kilpailuviranomaiset menettävät toimivaltansa soveltaa EY 81 ja EY 82 artiklaa, kun komissio aloittaa kyseisen asetuksen III luvun nojalla tehtävään päätökseen tähtäävän menettelyn, sisältää toki menettelysäännön, ja sitä voidaan tämän vuoksi soveltaa 1.5.2004 lähtien kaikissa jäsenvaltioissa myös kartelleja koskevissa menettelyissä, joiden kohteena ovat ennen tätä ajankohtaa syntyneet tilanteet.

71 Aluksi on muistutettava, että käsiteltävässä asiassa pääasiassa kyseessä oleva Úřad pro ochranu hospodářské soutěžen päätös koskee yksinomaan kilpailunvastaisia vaikutuksia, joita pääasiassa kyseessä olevalla kartellilla oli ennen 1.5.2004, ja se koskee siis ajanjaksoa, joka edeltää Tšekin tasavallan liittymistä unioniin ja jonka aikana EY 81 artiklaa ei voitu soveltaa kyseisessä valtiossa. Asetuksen N:o 1/2003 11 artiklan 6 kohdan säännökset eivät voi lähtökohtaisesti estää soveltamasta kyseiseen ajanjaksoon kansallisia kilpailulainsäädännön säännöksiä, kuten kilpailun suojaamisesta annetun lain 3 §:n säännöksiä.

72 On kuitenkin tutkittava, missä määrin kansalliset kilpailuviranomaiset menettävät toimivaltansa asetuksen N:o 1/2003 11 artiklan 6 kohdassa säädetyllä tavalla, koska pääasian kantajat ja EFTAn valvontaviranomainen katsovat, että sen lisäksi, että kyseiset viranomaiset menettävät kyseisen asetuksen voimaantulosta lähtien eli 1.5.2004 lähtien toimivaltansa soveltaa EY 81 ja EY 82 artiklaa, ne menettävät myös lopullisesti toimivaltansa soveltaa kansallista kilpailuoikeutta käyttäytymiseen, joka on omiaan vaikuttamaan jäsenvaltioiden väliseen kauppaan ja josta komissio on jo tehnyt päätöksen.

73 Unionin oikeuden säännöksen tai määräyksen tulkitsemisessa on otettava huomioon paitsi sen sanamuoto myös asiayhteys ja sillä lainsäädännöllä tavoitellut päämäärät, jonka osa säännös tai määräys on (ks. mm. asia 292/82, Merck, tuomio 17.11.1983, Kok., s. 3781, 12 kohta ja asia C-162/09, Lassal, tuomio 7.10.2010, Kok., s. I-9217, 49 kohta).

74 Kuten julkisasiamies on todennut ratkaisuehdotuksensa 77 kohdassa ja kuten suurin osa unionin tuomioistuimessa huomautuksia esittäneistä osapuolista on huomauttanut, asetuksen N:o 1/2003 11 artiklan 6 kohta on aineellisesti tiiviissä yhteydessä kyseisen asetuksen 3 artiklan 1 kohtaan.

75 Kun näitä säännöksiä tarkastellaan yhdessä, ilmenee, että sen lisäksi, että kansalliset kilpailuviranomaiset menettävät toimivaltansa soveltaa unionin kilpailuoikeutta, ne menettävät myös toimivaltansa soveltaa osaa kansallisesta kilpailuoikeudestaan, kun komissio aloittaa asetuksen N:o 1/2003 III luvun nojalla tehtävään päätökseen tähtäävän menettelyn.

76 Kansallisen kilpailuoikeuden osat, joita voidaan edelleen soveltaa, mainitaan asetuksen N:o 1/2003 3 artiklan 2 ja 3 kohdassa, joita selitetään tarkemmin kyseisen asetuksen kahdeksannessa ja yhdeksännessä perustelukappaleessa. Kyseisen asetuksen 3 artiklan 2 kohdan viimeisessä virkkeessä ja 3 kohdassa todetaan, että kansalliset kilpailuviranomaiset voivat soveltaa tiukempia kansallisia lakeja, joissa kielletään tai säädetään rangaistaviksi ”yritysten toteuttamat yksipuoliset toimet”, ja että ne voivat joka tapauksessa soveltaa vapaasti yrityskeskittymien valvontaa koskevaa kansallista lainsäädäntöä ja sellaisia kansallisen lainsäädännön säännöksiä, joiden pääasiallinen tavoite eroaa EY 81 ja EY 82 artiklassa tarkoitetusta tavoitteesta.

77 Asetuksen N:o 1/2003 3 artiklan 1 kohdan ensimmäisessä virkkeessä luodaan tiivis yhteys EY 81 artiklaan perustuvan kartellikiellon ja kansallisen kilpailuoikeuden vastaavien säännösten välille. Kun kansallinen kilpailuviranomainen soveltaa kartellit kieltäviä kansallisen kilpailuoikeuden säännöksiä yritysten väliseen sopimukseen, joka on omiaan vaikuttamaan jäsenvaltioiden väliseen kauppaan EY 81 artiklassa tarkoitetulla tavalla, kyseisen 3 artiklan 1 kohdan ensimmäisen virkkeen mukaan sen kanssa rinnakkain on sovellettava myös EY 81 artiklaa.

78 Koska kansallinen kilpailuviranomainen ei asetuksen N:o 1/2003 11 artiklan 6 kohdan ensimmäisen virkkeen mukaan saa soveltaa EY 81 artiklaa, kun komissio on aloittanut kyseisen asetuksen III luvun nojalla tehtävään päätökseen tähtäävän menettelyn, kyseinen viranomainen ei voi soveltaa enää myöskään kartellit kieltäviä kansallisen oikeuden säännöksiä.

79 Asetuksessa N:o 1/2003 ei kuitenkaan mainita, että kun komissio aloittaa menettelyn, kansalliset kilpailuviranomaiset menettävät pysyvästi ja lopullisesti toimivaltansa soveltaa kansallista kilpailulainsäädäntöä.

80 Kuten komissio on todennut kirjallisissa huomautuksissaan, kansallisten kilpailuviranomaisten toimivalta palautuu niille, kun komission aloittama menettely päättyy.

81 Vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan unionin kilpailuoikeutta ja kansallista kilpailuoikeutta sovelletaan rinnakkain (em. asia Wilhelm ym., tuomion 3 kohta; asia C-137/00, Milk Marque ja National Farmers' Union, tuomio 9.9.2003, Kok., s. I-7975, 61 kohta ja yhdistetyt asiat C-295/04-C-298/04, Manfredi ym., tuomio 13.7.2006, Kok., s. I-6619, 38 kohta). Kilpailua rajoittavia menettelytapoja tarkastellaan eurooppalaisissa ja kansallisissa kilpailusäännöissä eri näkökulmista (ks. em. asia Wilhelm ym., tuomion 3 kohta; em. yhdistetyt asiat Manfredi ym., tuomion 38 kohta ja asia C-550/07 P, Akzo Nobel Chemicals ja Akcros Chemicals v. komissio, tuomio 14.9.2010, Kok., s. I-8301, 103 kohta), eikä niiden soveltamisala ole sama (asia C-505/07, Compañía Española de Comercialización de Aceite, tuomio 1.10.2009, Kok., s. I-8963, 52 kohta).

82 Asetuksen N:o 1/2003 antaminen ei ole muuttanut tätä tilannetta.

83 Tällaista tulkintaa tukee se seikka, että komission esittämässä ehdotuksessa neuvoston asetukseksi perustamissopimuksen 81 ja 82 artiklassa vahvistettujen kilpailusääntöjen täytäntöönpanosta ja asetusten (ETY) N:o 1017/68, (ETY) N:o 2988/74, (ETY) N:o 4056/86 ja (ETY) N:o 3975/87 muuttamisesta (KOM(2000) 582 lopullinen) (EYVL 2000, C 365 E, s. 284) katsotaan, että asetuksen N:o 1/2003 3 artikla olisi pitänyt laatia siten, että jos EY 81 artiklassa tarkoitettu kartelli taikka EY 82 artiklassa tarkoitettu määräävän markkina-aseman väärinkäyttö on omiaan vaikuttamaan jäsenvaltioiden väliseen kauppaan, sovelletaan ainoastaan unionin kilpailuoikeutta kansallisen kilpailuoikeuden sijaan. Toisin kuin komissio alun perin ehdotti, asetuksen N:o 1/2003 3 artiklan mukaan samaan tapaukseen voidaan edelleen soveltaa sekä unionin kilpailusääntöjä (EY 81 ja EY 82 artikla) että kansallista kilpailulainsäädäntöä.

84 Lisäksi asetuksen N:o 1/2003 16 artiklan 2 kohdassa säädetään, että kun jäsenvaltioiden kilpailuviranomaiset antavat EY 81 tai EY 82 artiklan nojalla ratkaisuja sopimuksista, päätöksistä tai menettelytavoista, joista komissio on jo tehnyt päätöksen, ne eivät voi tehdä päätöksiä, jotka olisivat ristiriidassa komission tekemän päätöksen kanssa.

85 Kyseisestä säännöksestä käy ilmi, että jäsenvaltioiden kilpailuviranomaiset voivat edelleen toteuttaa toimenpiteitä silloinkin, kun komissio on jo tehnyt päätöksen. Kyseisessä säännöksessä nimittäin todetaan, että kansalliset viranomaiset voivat ryhtyä toimenpiteisiin komission jälkeen, mutta kielletään niitä toimimasta tavalla, joka on ristiriidassa komission aiemman päätöksen kanssa.

86 Asetuksen N:o 1/2003 16 artiklan 2 kohta näyttää sanamuotonsa mukaan koskevan ainoastaan tilannetta, jossa kansalliset kilpailuviranomaiset soveltavat unionin kilpailuoikeutta. Saman sääntelyn on kuitenkin sitäkin suuremmalla syyllä koskettava tilannetta, jossa kansalliset kilpailuviranomaiset haluavat soveltaa kansallista kilpailuoikeutta. Jos kansalliset kilpailuviranomaiset nimittäin saavat sen jälkeen, kun komissio on tehnyt päätöksen, edelleen soveltaa unionin oikeutta, niiden on sitäkin suuremmalla syyllä saatava soveltaa myös kansallista oikeutta, edellyttäen, että ne asetuksen N:o 1/2003 3 artiklan mukaisesti noudattavat unionin oikeuden sääntöjä.

87 Asetuksen N:o 1/2003 16 artiklan 2 kohdan soveltamista ei voida rajoittaa vain siihen tapaukseen, että komissio on aikaisemmin todennut asetuksen N:o 1/2003 10 artiklan nojalla, että EY 81 tai EY 82 artiklaa ei sovelleta. Toisin kuin ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin ja eräät pääasian kantajat katsovat, asetuksen N:o 1/2003 16 artiklan 2 kohta koskee yleisen sanamuotonsa mukaan ja sen perusteella, että se sijoittuu asetuksen systematiikassa yhteistyötä koskevaan lukuun, kaikkia ajateltavissa olevia päätöksiä, jotka komissio on voinut tehdä asetuksen N:o 1/2003 perusteella, eikä se rajoitu koskemaan vain tietyntyyppisiä päätöksiä.

88 Eräät pääasian kantajat pyrkivät myös vetoamaan asetuksen N:o 1/2003 18 perustelukappaleeseen, jossa todetaan, että jotta käsiteltävät asiat voitaisiin kohdentaa kilpailuviranomaisten verkostossa parhaalla mahdollisella tavalla, on mahdollistettava se, että kilpailuviranomainen voi keskeyttää tai lopettaa asian käsittelyn, jos toinen viranomainen käsittelee tai on käsitellyt kyseistä asiaa, sillä tavoitteena on, että kutakin asiaa käsittelee ainoastaan yksi viranomainen. Eräs pääasian kantajista tukeutuu kyseiseen perustelukappaleeseen perustellakseen sitä, että kyseinen asetus perustuu periaatteeseen, jonka mukaan kukin asia on tutkittava yhdessä ainoassa viranomaisessa, jolla on parhaat edellytykset tutkia kyseinen asia.

89 Asetuksen N:o 1/2003 18 perustelukappaletta ei voida kuitenkaan tulkita siten, että unionin lainsäätäjä olisi halunnut viedä kansallisilta viranomaisilta toimivallan soveltaa kansallista kilpailuoikeutta, kun komissio on tehnyt päätöksen.

90 Kyseinen perustelukappale ei nimittäin liity siihen, että kansalliset kilpailuviranomaiset menettävät toimivaltansa asetuksen N:o 1/2003 11 artiklan 6 kohdassa säädetyllä tavalla. Sitä on luettava yhdessä kyseisen asetuksen 13 artiklan kanssa, jonka mukaan jokaisella kilpailuviranomaisten verkostoon kuuluvalla kansallisella kilpailuviranomaisella on mahdollisuus – muttei velvollisuutta – keskeyttää aloittamansa menettely tai hylätä sille tehty kantelu, jos toinen kyseiseen verkostoon kuuluva kansallinen viranomainen käsittelee samaa asiaa. Asetuksen N:o 1/2003 13 artikla ja 18 perustelukappale ilmentävät laajaa harkintavaltaa, joka kyseiseen verkostoon kuuluvilla kansallisilla viranomaisilla on, jotta käsiteltävät asiat voitaisiin kohdentaa kyseisessä verkostossa parhaalla mahdollisella tavalla.

91 Tämän tuomion 74–90 kohdassa esitetyistä seikoista seuraa, että kansallinen kilpailuviranomainen ei menetä asetuksen N:o 1/2003 11 artiklan 6 kohdan, luettuna yhdessä saman asetuksen 3 artiklan 1 kohdan kanssa, nojalla pysyvästi ja lopullisesti toimivaltaansa soveltaa kansallista kilpailuoikeutta, kun komissio aloittaa asetuksen N:o 1/2003 III luvun nojalla tehtävään päätökseen tähtäävän menettelyn. Pääasiassa kyseessä olevan kaltaisessa tilanteessa, jossa jäsenvaltion kilpailuviranomainen määrää kansallisen kilpailuoikeuden perusteella seuraamuksia kilpailunvastaisista vaikutuksista, joita kartellilla oli kyseisen jäsenvaltion alueella ennen tämän valtion liittymistä unioniin, asetuksen N:o 1/2003 11 artiklan 6 kohdan säännökset, luettuna yhdessä 3 artiklan 1 kohdan säännösten kanssa, eivät voi sitäkään suuremmalla syyllä estää soveltamasta kyseisiin ajanjaksoihin kansallisia kilpailuoikeuden säännöksiä.

92 Näin ollen toisen kysymyksen ensimmäiseen osaan on vastattava, että kun komissio aloittaa kartellia kohtaan asetuksen N:o 1/2003 III luvun mukaisen menettelyn, asianomaisen jäsenvaltion kilpailuviranomainen ei menetä asetuksen N:o 1/2003 11 artiklan 6 kohdan, luettuna yhdessä saman asetuksen 3 artiklan 1 kohdan kanssa, nojalla toimivaltaansa määrätä kansallisen kilpailuoikeuden perusteella seuraamuksia kilpailunvastaisista vaikutuksista, joita kyseisellä kartellilla oli kyseisen jäsenvaltion alueella ennen tämän valtion liittymistä unioniin.

Ne bis in idem -periaate

93 Toisen kysymyksen toinen osa koskee sitä, onko ne bis in idem -periaate pääasiassa kyseessä olevan kaltaisessa tilanteessa esteenä sille, että kansallinen kilpailuviranomainen soveltaa kansallista kilpailuoikeutta.

94 Kilpailuoikeudellisissa menettelyissä, joiden tarkoituksena on sakkojen määrääminen, on noudatettava ne bis in idem -periaatetta (ks. vastaavasti yhdistetyt asiat C-238/99 P, C-244/99 P, C-245/99 P, C-247/99 P, C-250/99 P-C-252/99 P ja C-254/99 P, Limburgse Vinyl Maatschappij ym. v. komissio, tuomio 15.10.2002, Kok., s. I-8375, 59 kohta; yhdistetyt asiat C-204/00 P, C-205/00 P, C-211/00 P, C-213/00 P, C-217/00 P ja C-219/00 P, Aalborg Portland ym. v. komissio, tuomio 7.1.2004, Kok., s. I-123, 338–340 kohta ja asia C-289/04 P, Showa Denko v. komissio, tuomio 29.6.2006, Kok.,

s. I-5859, 50 kohta). Kyseinen periaate estää kilpailuasioissa toteamasta uudelleen, että yritys on syyllistynyt sellaiseen kilpailunvastaiseen käyttäytymiseen, tai ryhtymästä sitä kohtaan uudelleen toimenpiteisiin sellaisen kilpailunvastaisen käyttäytymisen perusteella, josta sille on jo määrätty seuraamus tai jonka osalta on todettu, että se ei ole vastuussa siitä, sellaisella aiemmalla ratkaisulla, johon ei enää voida hakea muutosta (em. yhdistetyt asiat Limburgse Vinyl Maatschappij ym. v. komissio, tuomion 59 kohta).

95 Sillä, että päätös, jossa Úřad pro ochranu hospodářské soutěže on määrännyt sakkoja, koskee ajanjaksoa, joka edelsi Tšekin tasavallan liittymistä unioniin, ei ole merkitystä. Ne bis in idem -periaatteen ajallinen sovellettavuus unionin oikeudessa ei ole nimittäin riippuvainen ajankohdasta, jona toimenpiteiden kohteena olevat teot toteutettiin, vaan pääasiassa kyseessä olevan kaltaisessa kilpailuoikeuden piiriin kuuluvassa tilanteessa menettelyn, jonka tarkoituksena on seuraamuksen määrääminen, aloittamisajankohdasta. Kun Úřad pro ochranu hospodářské soutěže aloitti 2.8.2006 menettelyn pääasiassa, Tšekin tasavalta oli jo unionin jäsenvaltio, joten kyseinen viranomainen oli velvollinen noudattamaan kyseistä periaatetta.

96 On todettava, että ne bis in idem -periaate ei ole pääasiassa kyseessä olevan kaltaisessa tilanteessa esteenä sille, että kansallinen kilpailuviranomainen soveltaa kansallista kilpailuoikeutta.

97 Unionin tuomioistuin on todennut kilpailuoikeuden piiriin kuuluvissa asioissa, että ne bis in idem -periaatteen soveltaminen edellyttää kolmen edellytyksen täyttymistä: tosiseikkojen, sääntöjen rikkojan ja suojellun oikeudellisen intressin on oltava samat (em. yhdistetyt asiat Aalborg Portland ym. v. komissio, tuomion 338 kohta).

98 Pääasiassa on todettava, että joka tapauksessa yksi asetetuista edellytyksistä eli se, että tosiseikat ovat samat, ei täyty.

99 Sitä, ovatko yritykset menetelleet tavalla, jonka tarkoituksena on ollut estää, rajoittaa tai vääristää kilpailua tai josta on seurannut, että kilpailu estyy, rajoittuu tai vääristyy, ei nimittäin voida arvioida abstraktisti vaan tutkinnan on kohdistuttava joko unionin alueeseen tai unionin ulkopuoliseen alueeseen, jolla kyseisellä menettelyllä on ollut tällainen tarkoitus tai vaikutus, ja ajanjaksoon, jonka aikana kyseisellä menettelyllä on ollut tällainen tarkoitus tai vaikutus.

100 Käsiteltävässä asiassa ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin ja pääasian kantajat katsovat, että komission päätös kattaa Tšekin tasavallan alueen sekä 1.5.2004 edeltävän ajanjakson osalta että sen jälkeisen ajanjakson osalta. Ne nojautuvat tältä osin siihen, että komissio viittaa kyseisessä päätöksessä maailmanlaajuiseen kartelliin eikä se ole nimenomaisesti sulkenut Tšekin tasavallan aluetta kyseisen päätöksen soveltamisalan ulkopuolelle.

101 Tässä yhteydessä on ensiksi todettava, että komission päätöksen monissa kohdissa viitataan erityisesti pääasiassa kyseessä olevan kartellin vaikutuksiin Euroopan yhteisössä ja ETA-alueella ja nimenomaisesti yhteisön ”tuolloisiin jäsenvaltioihin” ja valtioihin, ”jotka olivat [ETA-sopimuksen] sopimuspuolia”. Toiseksi, kuten tämän tuomion 41 kohdassa on todettu, kyseisessä päätöksessä ei määrätä seuraamuksia mahdollisista kilpailunvastaisista vaikutuksista, joita kyseisellä kartellilla oli Tšekin tasavallan alueella ajanjaksona, joka edelsi kyseisen valtion liittymistä unioniin. Kolmanneksi sakkojen laskutavasta seuraa, että komissio ei ole ottanut päätöksessään huomioon unioniin 1.5.2004 liittyneitä valtioita. Komission päätöksen 478 perustelukappaleen mukaan komissio on nimittäin käyttänyt sakkoja laskettaessa perustana kyseisen kartellin jäsenten liikevaihtoa ETA-alueella vuonna 2003.

102 Näin ollen on todettava, että komission päätös ei koske mitään kyseisen kartellin kilpailunvastaisia vaikutuksia Tšekin tasavallan alueella 1.5.2004 edeltävänä ajanjaksona, kun taas Úřad pro ochranu hospodářské soutěžen päätöksellä on ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen esittämien tietojen mukaan määrätty sakkoja vain tämän alueen osalta ja tältä ajanjaksolta.

103 Edellä esitetyn perusteella toisen kysymyksen toiseen osaan on vastattava, että ne bis in idem -periaate ei estä asianomaisen jäsenvaltion kilpailuviranomaista määräämästä kartelliin osallistuneille yrityksille sakkoja seuraamuksiksi vaikutuksista, joita kyseisellä kartellilla oli tämän jäsenvaltion alueella ennen tämän valtion liittymistä unioniin, koska komission päätöksessä, joka tehtiin ennen kuin kyseinen kansallinen kilpailuviranomainen teki päätöksen, kyseisen kartellin jäsenille määrätyillä sakoilla ei ollut tarkoitus määrätä seuraamuksia kyseisistä vaikutuksista.

Oikeudenkäyntikulut

104 Pääasian asianosaisten osalta asian käsittely unionin tuomioistuimessa on välivaihe kansallisessa tuomioistuimessa vireillä olevan asian käsittelyssä, minkä vuoksi kansallisen tuomioistuimen asiana on päättää oikeudenkäyntikulujen korvaamisesta. Oikeudenkäyntikuluja, jotka ovat aiheutuneet muille kuin näille asianosaisille huomautusten esittämisestä unionin tuomioistuimelle, ei voida määrätä korvattaviksi.

Näillä perusteilla unionin tuomioistuin (suuri jaosto) on ratkaissut asian seuraavasti:

1) **EY 81 artiklaa ja perustamissopimuksen 81 ja 82 artiklassa vahvistettujen kilpailusääntöjen täytäntöönpanosta 16.12.2002 annetun neuvoston asetuksen (EY) N:o 1/2003 3 artiklan 1 kohtaa on tulkittava siten, että niitä ei voida soveltaa 1.5.2004 jälkeen aloitetussa menettelyssä kartelliin, jolla on ollut vaikutuksia Euroopan unioniin 1.5.2004 liittyneen jäsenvaltion alueella kyseistä päivää edeltävinä ajanjaksoina.**

2) **Kun Euroopan komissio aloittaa kartellia kohtaan asetuksen N:o 1/2003 III luvun mukaisen menettelyn, asianomaisen jäsenvaltion kilpailuviranomainen ei menetä asetuksen N:o 1/2003 11 artiklan 6 kohdan, luettuna yhdessä saman asetuksen 3 artiklan 1 kohdan kanssa, nojalla toimivaltaansa määrätä kansallisen kilpailuoikeuden perusteella seuraamuksia kilpailunvastaisista vaikutuksista, joita kyseisellä kartellilla oli kyseisen jäsenvaltion alueella ennen tämän valtion liittymistä Euroopan unioniin.**

   Ne bis in idem -periaate ei estä asianomaisen jäsenvaltion kilpailuviranomaista määräämästä kartelliin osallistuneille yrityksille sakkoja seuraamuksiksi vaikutuksista, joita kyseisellä kartellilla oli tämän jäsenvaltion alueella ennen tämän valtion liittymistä Euroopan unioniin, koska Euroopan komission päätöksessä, joka tehtiin ennen kuin kyseinen kansallinen kilpailuviranomainen teki päätöksen, kyseisen kartellin jäsenille määrätyillä sakoilla ei ollut tarkoitus määrätä seuraamuksia kyseisistä vaikutuksista.

Allekirjoitukset